

16.10.2020

Sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi
Viite: HE 146/2020

AMKE ry:n lausunto hallituksen talousarvioesityksestä vuodelle 2021

Vuoden 2021 hallituksen talousarvioesityksessä ammatilliseen koulutukseen esitetään valtionosuudeksi 886,4 miljoonaa euroa sekä määräaikaista ja kertaluonteista 80 miljoonaa euroa hallitusohjelman tulevaisuusinvestointina, kokonaisrahoituksen noustessa 1,96 miljoonaan euroon. Nimellinen kokonaisrahoitus nousee vuoteen 2020 verrattuna n. 68 miljoonaa euroa. Lisäys parantaa koulutuksen järjestäjien toimintaedellytyksiä, mutta esitykseen sisältyy myös uusia vastuita. Samanaikaisesti koronaviruksen on merkittävästi vaikeuttanut toimintaa. Vuosina 2013–2018 ammatillisesta koulutuksesta leikattiin yli 300 miljoonaa euroa, kun samanaikaisesti opiskelijamäärä nousi 50 000:lla.

Kolmiportaisen tukijärjestelmän toimivuutta kehitettävä

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa nuori tekee valintoja jatko-opinnoista. Perusopetuksen opinto-ohjaajalla on keskeinen rooli siinä, että oppilaat saavat riittävästi tietoa ja ohjausta jatko-opintoihin liittyen. Opinto-ohjaajat tarvitsevat laajasti tietoa ammatillisen koulutuksen tutkinnoista ja koulutuksista osatakseen ohjata oppilaat heille soveltuvimpaan tutkintoon tai koulutukseen.

Jääminen vaille toisen asteen tutkintoa johtuu pääosin opintojen keskeyttämisestä. Ammatillisessa koulutuksessa väärä alavalinta on merkittävä keskeyttämisen syy. Osa näistä keskeyttämisistä on kuitenkin alan tai oppilaitoksen vaihtoja.

Ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea saavien opiskelijoiden määrä on kasvanut merkittävästi vuodesta 2004, jolloin määrä oli 12 500. Vuonna 2017 erityistä tukea sai jo 25 600 opiskelijaa. Nuorista opiskelijoista lähes joka viides sai erityistä tukea. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien osuus on noin 1,2 prosenttia kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista.

Oppivelvollisuuden laajentuessa ammatilliseen koulutukseen ohjautuu yhä enemmän opiskelijoita, joilla on heikot perustaidot, puutteita opiskeluvalmiuksissa sekä erilaisia terveydellisiä ja elämänhallintaan liittyviä ongelmia.

Jotta uudistuksen tavoitteet voitaisiin saavuttaa, täytyy jokaisen nuoren saada perusopetuksessa riittävät valmiudet toisen asteen opintoihin. Tällä hetkellä näin ei ole. Perusopetuksessa heikkojen lukijoiden osuus on jo 13,5 prosenttia ja suurella osalla oppilaista matematiikan osaamisen taso ei riitä arkielämän tarpeisiin. Ammatillinen koulutus ei voi paikata perusopetuksen puutteita.

Ensi vuoden talousarvioesityksessä oppivelvollisuuden laajentamiseen kohdennetaan 3,6 M€, mikä tarkoittaa alle 150 euroa opiskelijaa (vuonna 2020 yhteisvalinnan kautta aloitti n. 25 500 uutta opiskelijaa). Oppivelvollisuuslaki on eduskunnan käsittelyssä ja sen on tarkoitus astua voimaan ikäluokittain syksystä 2021 alkaen. Suurin osa kustannuksista kohdentuu maksuttomiin opiskelumateriaaleihin. AMKE painottaa, että merkittävämpi osuus rahoituksesta tulisi kohdentaa niihin toimiin – esimerkiksi ohjaukseen – joilla on vaikuttavuutta koulutuksen keskeyttämisen ehkäisyssä ja tutkinnon suorittamisessa.

AMKE muistuttaa, että uudistuksen kustannukset tulee korvata täysimääräisesti koulutuksen järjestäjille hallitusohjelman lupauksen mukaisesti. Tämä edellyttää huolellista seurantaa oppivelvollisuuden laajentumisen aiheuttamista kustannuksista.

Tulevaisuusinvestointien rahoitusosuus budjettikehykseen

AMKE kiittää siitä, että hallitusohjelman tulevaisuusinvestoinnit toteutetaan suunnitellusti. Rahoituksen määräaikaisuus aiheuttaa kuitenkin merkittävää epävarmuutta. Rahoituksen kohdistuessa pääasiassa henkilöstökustannuksiin, koulutuksen järjestäjien tulisi voida luottaa, että rahoitus jatkuu määräajan jälkeen. Esimerkiksi ohjauksen rooli ja siihen liittyvät velvoitteet kasvavat ammatillisessa koulutuksessa oppivelvollisuuden laajentuessa.

On erittäin tärkeää, että määräajan jälkeen tulevaisuusinvestointien rahoitusosuus saadaan budjettikehykseen. Oppivelvollisuuden laajentamisesta aiheutuvien kustannusten lisäksi ammatilliseen koulutukseen tarvitaan 100 miljoonaa euron perusrahoituksen nosto.

Koronakriisin jälkihoito jatkuu vielä pitkään

Koronakriisi on vaikeuttanut ammatillisessa koulutuksessa merkittävästi koulutusten toteuttamista mm. opiskelijoiden sisäänottoa ja valmistumista. Eniten vaikeuksia on ollut työelämässä oppimisessa, jossa esimerkiksi palvelualojen oppi- tai koulutussopimuksia on jouduttu keskeyttämään koronakriisin yrityksille aiheuttamien ongelmien takia.

Tänä vuonna neljännessä lisätalousarviossa myönnettiin lisärahoitusta 28,9 miljoonaa euroa koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseen. On selvää, että koronakriisin jälkihoito vaatii resursseja oppimisen tukeen ja opiskelijahuoltoon vielä pitkään. Erityistä tukea tarvitsevat ja vieraskieliset opiskelijat ovat etäopiskelussa erityisen vaikeassa asemassa.

AMKE pitää oppivelvollisuuslain voimaantulon aikataulua liian tiukkana ja esittää, että laki tulisi voimaan aikaisintaan 1.8.2022. Lain laadukkaan ja tehokkaan toimeenpanon varmistamiseksi tarvitaan aikaa uusien toimintamallien valmisteluun ja koko toimijakentän perehdyttämiseen.

Tällä hetkellä suuri osa ammatillisen koulutuksen henkilöstön työpanoksesta kuluu koronakriisin hoitoon. AMKEN syyskuun alussa jäsenilleen tekemään Koronan vaikutukset ammatillisen koulutuksen toimintaan -seurantakyselyn tulosten mukaan koulutuksen järjestäjistä 75 prosenttia arvioi, että koronakriisin seurauksena henkilöstön yleinen jaksaminen on hieman tai selkeästi heikommalla tasolla. Oppivelvollisuus uudistukseen valmistautumista vaikeuttaa entisestään epätietoisuus kriisin kestosta ja vaikutuksista.

Opiskelijahuoltopalveluiden saatavuutta parannettava

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvin (2018) tekemän arvioinnin mukaan opiskeluhuoltopalveluiden saatavuudessa on oppilaitoskohtaisia ja alueellisia eroja.

Mielenterveyden häiriöt ovat nousseet yhdeksi merkittävimmistä nuorten terveysongelmista. Joka viides nuori kokee mielenterveyden häiriöitä. Tämä näkyy myös ammatillisessa koulutuksessa. Mielenterveyden ongelmissa oikea-aikainen avun saaminen on erittäin tärkeää. Nyt oppilas- ja opiskelijahuoltolain aikarajavaatteen toteutuminen ja avun saaminen voi kestää pitkään.

Hallituskauden aikana oppilas- ja opiskelijahuollon budjettia on tarkoitus nostaa 29 miljoonalla eurolla perusopetuksessa ja toisella asteella. Vuoden 2021 talousarvioesityksessä rahoitusta vahvistetaan 10 miljoonalla eurolla. AMKE pitää panostuksia tärkeinä, sillä mielenterveyden ongelmilla ja koulutuksen keskeyttämisellä on yhteys toisiinsa.

AMKE on huolissaan opiskelijahuollon säilymisestä lähipalveluna, kun sen järjestämisvastuu sote-uudistuksessa siirtyy kunnilta sote- ja sosiaalialueille.

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry

Veli-Matti Lamppu
toimitusjohtaja

Satu Ågren
johtava asiantuntija

Lisätiedot: johtava asiantuntija Satu Ågren, 040 772 3234, satu.agren@amke.fi